

ROUTE K34

Knapzakroute **Altena-Peize**

**18 km wandelen door
onbekend Drenthe**

Welkom in Altena en Peize

Hoe oud het dorp Altena is, weet eigenlijk niemand. Nu is dat met de meeste Drentse dorpen het geval, maar dan gaat het meestal om de vraag in welke eeuw het dorp ontstaan moet zijn. Bij Altena ligt de geschiedenis een flink stuk dichterbij. Hier moet het om een jaartal aan het begin van de twintigste eeuw gaan. We beginnen deze Knapzakroute dan ook in een voor Drentse begrippen piepjong dorp. Een plek waar een eeuw geleden alleen een rijtje plaggenhutten stond en waar doorgaans bittere armoede geleden werd. De tijden zijn gelukkig veranderd. De Knapzakroute brengt u naar het Lieversche Diep dat als een van de weinige Drentse beken zijn oorspronkelijke loop heeft mogen behouden. U loopt door het landgoedbos van Mensinge en komt over smalle dijkjes in de middeleeuwse ontginningen van het Klunderveen. Uiteraard is er onderweg een kennismaking met het dorp Peize. U zult zien dat het een bijzonder Drents dorp is met een zeer eigen geschiedenis. Vaak was in die geschiedenis een hoofdrol weggelegd voor de stad Groningen, voortdurend zichtbaar aan de horizon van het dorp.

Start

Tik op de nummers voor informatie

Algemene informatie

4

Hoe werkt het?

Uitleg over de route en praktische zaken

5

Routekaart + beschrijving

8

Altena om te beginnen

14

Het landschap van Altena en Peize

18

Informatie onderweg

22

De pdf geeft de beste gebruikservaring
in Acrobat Reader of iBooks.

Algemene informatie

Startpunten

Dorpshuis Altena,
Altenaweg 33, 9321 XG Altena
(punt 1 in de route).

[Routebeschrijving via Google](#)

Café Ensing,
Hoofdstraat 52, 9321 CG Peize
(punt 12 in de route).

[Routebeschrijving via Google](#)

Lengte route: 18 km

Begaanbaarheid paden

Redelijk te belopen in alle jaargetijden.

Honden

Honden aangelijnd toegestaan.

Hoe werkt het?

5 Informatie onderweg

- Als er onderweg bijzondere dingen te zien zijn, ziet u op de kaart een rode stip met nummer. U kunt doorklikken naar de beschrijving.
- Aan het einde van de achtergrondinformatie staan soms woorden in het blauw, deze verwijzen naar het [Knapzak ABC](#) waar aanvullende informatie te vinden is.

GPX-track

- Met de track kunt u op uw GPS-apparaat lopen of via een GPX-app op uw smartphone. [Download GPX track](#)

Printen

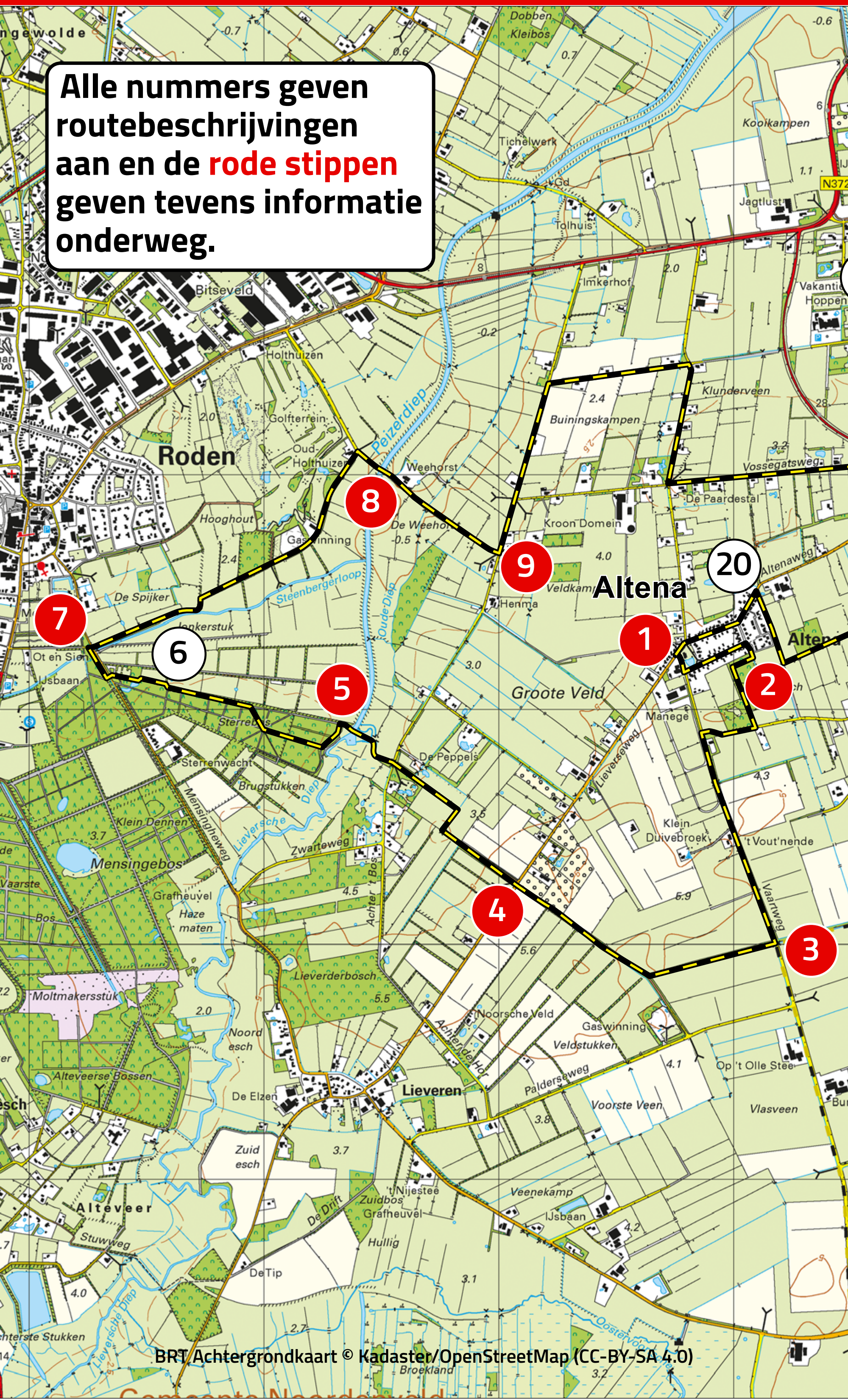
- Gebruik uw eigen printerinstellingen en zie de [tips](#).

Knoppen start en kaart

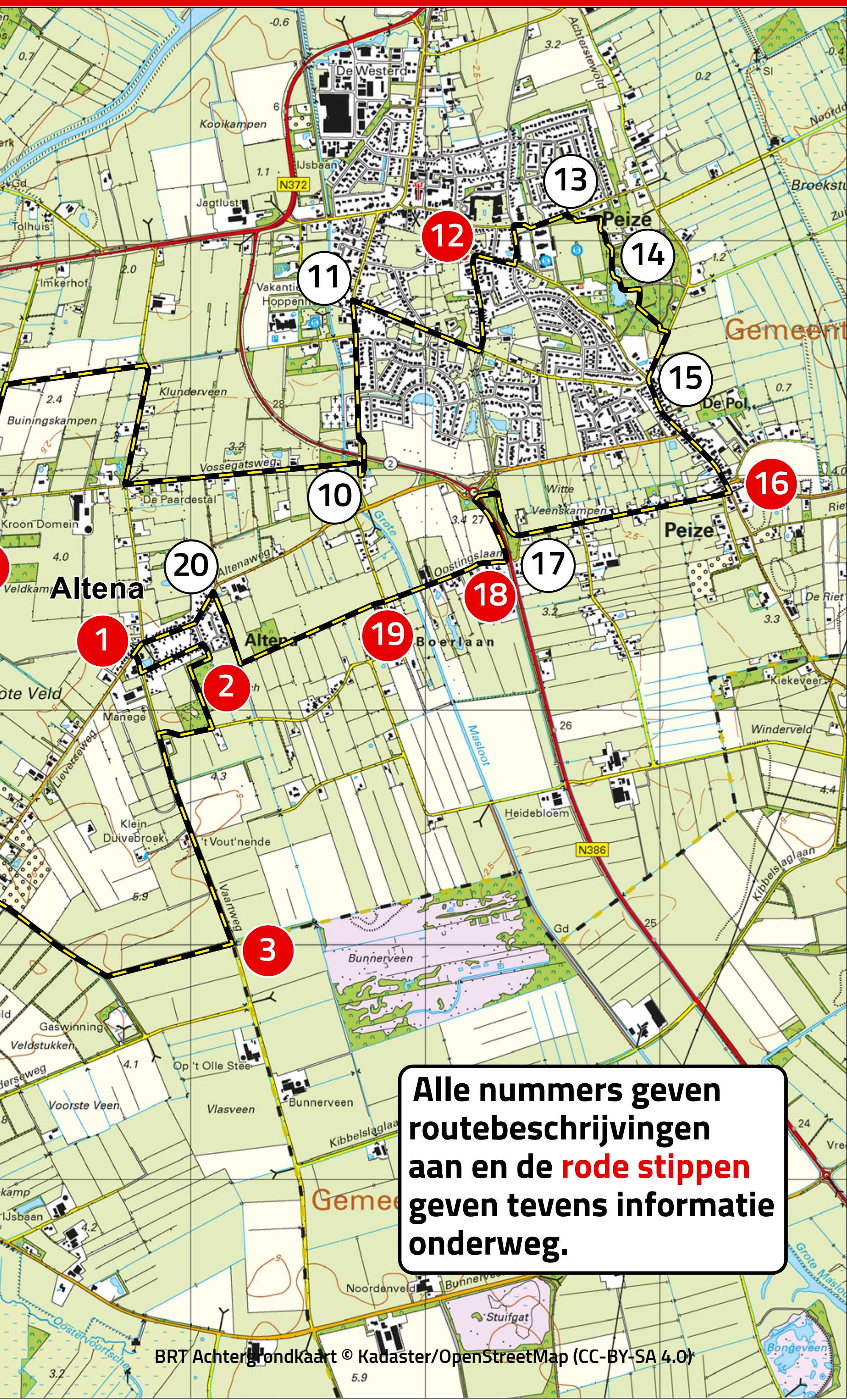
- Met de knop **START** gaat u naar de inhoud.
- Met de knop **KAART** kunt u naar de kaart navigeren en weer terug.
- Werkt alleen in Acrobat Reader en iBooks.

Routekaart 1

Alle nummers geven routebeschrijvingen aan en de **rode stippen** geven tevens informatie onderweg.

Routekaart 2

Routebeschrijving

1 Start

- Vanaf de parkeerplaats van het dorpshuis gaat u linksaf de asfaltweg op, Vaartweg.
 - Neem de eerste straat links, Vijverstraat.
 - Als de Vijverstraat een bocht naar links maakt, slaat u rechtsaf en volgt u het voetpad.
-

2 Delicatessen uit het Tolnerbosch

- Rechts van het weiland gaat u over het bruggetje. Daarna loopt u rechtdoor en volgt u het paadje.
 - U komt op een asfaltweg uit waar u rechtsaf gaat.
 - Ga aan het eind van de weg linksaf. U bent weer terug op de Vaartweg.
-

3 Het tragische einde van het Bunnerveen

- Ruim 400 meter na huisnummer 8 neemt u rechtsaf het pad achter de bomenrij.
- *Het pad linksaf brengt u naar het natuurgebied Bunnerveen.*
- Het pad komt op een geasfalteerd fietspad uit. Hier gaat u rechtsaf.

4

De ontginning van het Groote Veld

- U kruist de Lieverseweg en vervolgt uw weg rechtdoor over het fietspad.
 - Steek de asfaltweg over en ga rechtdoor het smalle fietspad op.
-

5

Lieversche Diep ontsnapte aan normalisering

- U steekt via twee bruggetjes het Lieversche Diep over.
 - Hierna slaat u meteen linksaf. U volgt het paadje direct langs de beek.
 - Bij de scherpe bocht van het diepje naar links, slaat u rechtsaf een lang recht bospad in.
 - Bij de ster van bospaden moet u schuin rechts aanhouden.
 - Dan gaat u op het kruisende pad linksaf.
-

6

Sterrebos

- Aan het eind van dit pad gaat u rechtsaf en direct weer linksaf.
- U komt door een greppel en volgt het pad dat door het bos slingert.
- U komt ter hoogte van een parkeerplaats op een asfaltweg uit waar u rechtsaf gaat.

7 Kasteeltje in het water

- Meteen na de sloot neemt u rechtsaf het linker schouwpad van de gekanaliseerde Steenbergerloop.
 - Neem daarna het eerste pad links.
 - Vlak voor de voormalige gaslocatie wordt het pad een asfaltweg.
 - In de scherpe bocht van de weg naar links moet u rechtsaf.
-

8 Natte voeten op De Weehorst

- U gaat de brug over het Peizerdiep over en passeert boerderij De Weehorst.
-

9 Over de Peizer dijken

- Ga op de T-kruising linksaf, Scharenhulsedijk.
- Bij de tweede weg gaat u rechtsaf, Oude Paardendijk.
- Op de volgende kruising slaat u rechtsaf, Langbroek.
- Ga vervolgens op de volgende kruising linksaf, Vossegatsweg.

10 Oude Velddijk

- Na een bocht naar rechts neemt u het fietspad naar links en gaat via een tunneltje onder de weg door.
 - Na het tunneltje vervolgt u de route over de Oude Velddijk.
-

11 Zuurseweg

- Na huisnummer 29 gaat u rechtsaf de Zuurseweg op.
 - U neemt de tweede straat linksaf, Kerkstraat.
-

12 De Heren van Peize

- Bij de kerk gaat u rechtsaf de Hoofdstraat in.
- *Als u vanaf startpunt Café Ensing vertrekt loopt u langs de kerk en gaat u rechtdoor op de Hoofdstraat.*
- Neem de tweede straat links, Esweg.
- Vervolgens neemt u rechtsaf de Boerakkerweg.

13 Bosplan

- Tegenover huisnummer 5 neemt u rechtsaf het zandpad.
 - U passeert een hek en volgt het pad langs de sportvelden.
 - Vervolgens houdt u rechts aan loopt door tot het volgende hek.
 - U gaat door dit hek en loopt rechtdoor.
-

14 Langs de heemtuin

- Hou op de splitsing rechts aan en volg het pad.
 - Aan het eind van het pad gaat u rechtsaf.
 - Vervolgens slaat u linksaf. Negeer daarbij het pad dat schuin linksaf gaat.
 - Op de splitsing van paden houdt u rechts aan.
 - Bij de asfaltweg aangekomen gaat u rechtsaf.
-

15 De Pol

- Op de kruising gaat u linksaf de weg De Pol op.
-

16 Het Diaconie-Armhuis op De Pol

- Volgt De Pol tot de tweede weg naar rechts, Oostingslaan. Hier gaat u rechtsaf.

17 Veenskampen

- Na 900 meter loopt u met de bocht mee naar rechts.
 - U neemt linksaf het fietspad richting de rotonde.
 - Steek bij de rotonde de doorgaande weg over en ga linksaf het fietspad op richting Assen.
-

18 De Grote Masloot, een nieuwkomer in Peize

- Neem het korte smalle straatje rechtsaf en vervolg daarna de asfaltweg. U bent terug op de Oostingslaan.
 - U passeert de Grote Masloot en komt bij een dwarsweg uit.
-

19 De Postema-woningen aan de Boerlaan

- Steek deze weg over, Boerlaan. U gaat rechtdoor over het rechter schouwpad langs de sloot.
 - Waar de sloot een zandweg kruist, gaat u rechtsaf.
-

20 Terug in Altena

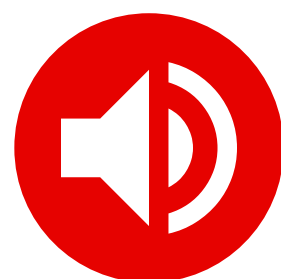
- De zandweg komt op de Altenaweg uit. Hier gaat u linksaf. Volg de Altenaweg tot u bij het startpunt terug bent.

Altena om te beginnen...

Op de Franse kaart uit 1812 is het gebied tussen de dorpen Peize en Lieveren zo leeg dat de archivaris uit Parijs hier zonder problemen het stempel van het Ministère de la Guerre kon zetten. Hier immers was de wereld nog woest en buitengewoon ledig. Er kronkelde alleen een pad over het veld van Peize naar Lieveren. Pas in de tweede helft van de negentiende eeuw vestigden zich voor het eerst mensen in wat tegenwoordig Altena heet.

Luister naar het hele verhaal

START

14

KAART

Het hart van het dorp

FOTO: HANS DEKKER

De kerk van Peize werd in de tweede helft van de dertiende eeuw gebouwd. Hij was gewijd aan Johannes de Doper. Hoog in de muren van het schip zitten smalle vensters met een spitse boog. De stijl is een combinatie van romaanse en gotische kenmerken. Deze overgangsstijl wordt vaak aangeduid met romano-gotisch. De oorspronkelijke toren is lang geleden afgebroken. In 1803 kreeg de kerk zijn huidige bescheiden toren. In 1824 kwam achter de kerk een nieuw koor met grote vensters. En passant werden toen ook de kleine middeleeuwse vensters van het schip door moderne grote exemplaren vervangen. Bij de

START

15

KAART

grote restauratie in 1968 kon deze historische vergissing weer gecorrigeerd worden.

FOTO: SAKE ELZINGA

De geschiedenis van de Paizer Meul begon in 1845 als oliemolen in het Groninger dorp Enumatil. In 1898 werd de molen in onderdelen gekocht door enkele Peizer ondernemers die hem als korenmolen aan de rand van Peize lieten opbouwen. Zoals met zoveel molens het geval was, beleefde ook deze molen in de jaren vijftig en zestig een hachelijke periode van stilstand en verval, maar gelukkig bleef hij behouden. Tegenwoordig is Stichting Het

Drentse Landschap eigenaar van de [Paiser Meul](#). Tijdens open dagen is de molen te bezichtigen.

Het Huis ter Hansouwe op de westoever van het Eelderdiep is van oorsprong een middeleeuws 'steenhuys': een ridderlijke woonstee met stenen muren en omgeven door een gracht. De oudste vermelding stamt uit 1418, toen Herman ter Hansouwe eigenaar van het huis was. Delen van de muren stammen nog uit die tijd. Later werd Ten Hansouwe een boerenbedrijf. Sinds 2010 is Stichting Het Drentse Landschap eigenaar van Ter Hansouwe. Behalve als woonhuis is Ter Hansouwe in gebruik als erfgoedlogies en vergaderaccommodatie.

FOTO: HANS DEKKER

Het landschap van Altena en Peize

De Knapzakroute Altena-Peize brengt u langs de noordelijke rand van het Drents plateau. Het is het gebied tussen de beekdalen van het Peizerdiep en het Eelderdiep waar zich in de vroege middeleeuwen Peize als belangrijkste dorp van dit gebied ontwikkelde.

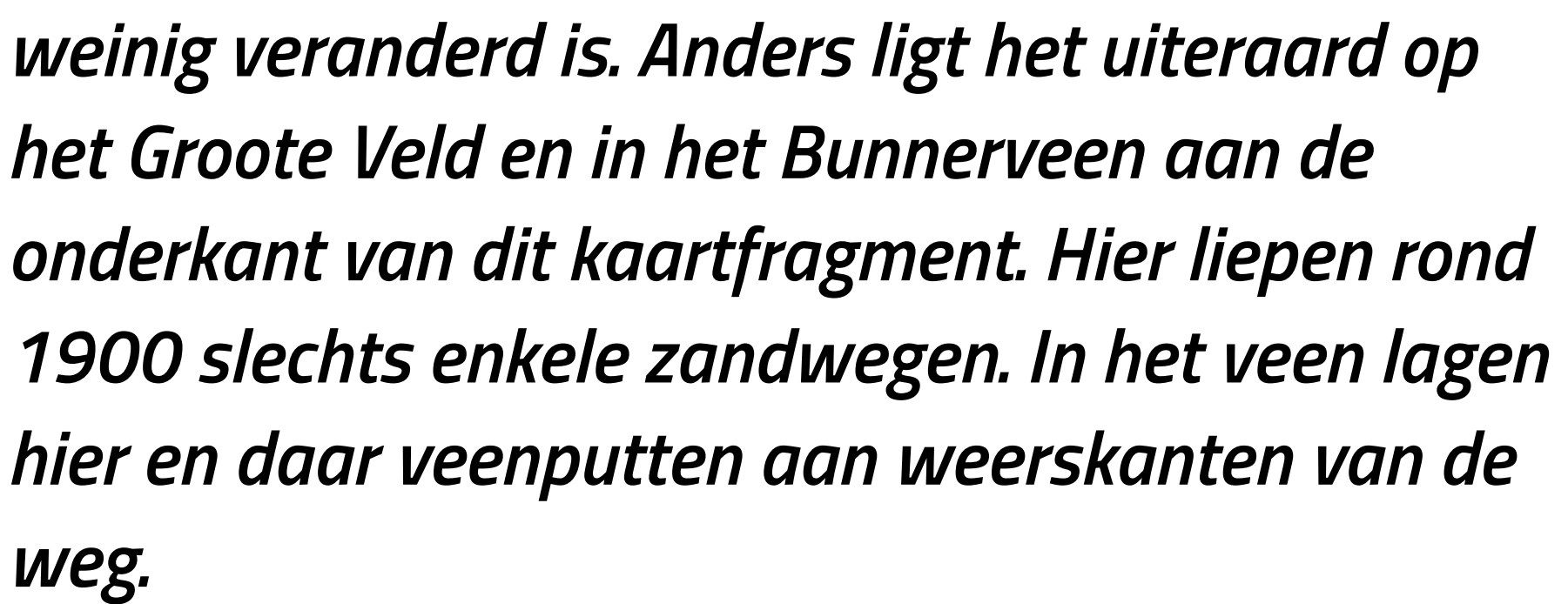
In vroeger tijden hebben een zeespiegelstijging en de afzetting van zeeklei ervoor gezorgd dat de afvoer van het water van Peizerdiep en Eelderdiep richting noorden bemoeilijkt werd. Zo ontstond aan de voet van het Drents plateau een natte zone waar zich een dikke laag veen kon vormen. Op de hogere ruggen in dit gebied ontstonden in de loop van de middeleeuwen wegdorpen als Roderwolde en Foxwolde. Vlakbij Peize werd ten westen van het dorp aan het eind van de middeleeuwen het Kibbelveen 'gekoloniseerd' door de aanleg van een aantal veendijkjes om het gebied toegankelijk te maken. De kleinschaligheid van dit oude ontginningslandschap is nog steeds goed in het landschap herkenbaar.

Ten zuidwesten van Peize is een deel van het veld lang geleden ingeplant met bos. Dat geldt niet alleen voor het landgoedbos van Mensinge, maar ook voor de 'boerenbossen' van Lieveren en de Altenasche Bosschen waar het huidige Tolnerbosch een restant van is.

Het Groote Veld ten noorden van Lieveren is een typisch heideontginningslandschap uit het begin van de twintigste eeuw, met opmerkelijke verschillen in verkaveling ([zie punt 4 in de route](#)). Het in de jaren zestig ontgonnen Bunnerveen doet wellicht nog wel het meest denken aan het grootschalige landbouwproductielandschap zoals dat destijds in de IJsselmeerpolders gerealiseerd werd. Zelfs de boerderijen van Bunnerveen hadden in de Noordoostpolder kunnen staan...

De onderstaande kaart toont de situatie in Altena en Peize rond het jaar 1900. Aan de rand van het Bunnerveen liggen de Altenasche Bosschen. De bebouwing in dit gebied concentreerde zich in die tijd op de Boerenlaan (Boerlaan). De dorpsnaam Altena kwam nog niet op de kaart voor.

Als u de verkaveling van 'Het Klundersveen' op deze kaart vergelijkt met de huidige situatie ([zie routekaart](#)) valt op dat hier in een eeuw tijd vrij

EGBERT BATHOORN - KLOKKENSCHOONDER
BRON: DRENTS ARCHIEF

Uit 't verleden

Arie Huberts werd in de jaren dertig aan de Boerlaan geboren. Als de dag van gisteren herinnert hij zich de armoede die vroeger huis aan huis in dit deel van Altena aanwezig was. Sinds jaar en dag heeft Huberts op nummer 15 aan de Boerlaan een autoschadebedrijf. Anita Reijntjes heeft een kortere band met de Boerlaan. Dankzij haar belangstelling voor de geschiedenis van de streek vult ze de verhalen van Arie moeiteloos aan.

**Luister naar het verhaal
van Arie Huberts**

1 Altena...

In de jaren twintig van de vorige eeuw besloot de toenmalige gemeente Peize om in het zuidwestelijke deel van de gemeente een nieuwe lagere school te bouwen. Hij werd in 1927-1928 aan de Lieverseweg gebouwd. Zonder school was er waarschijnlijk nooit sprake geweest van het dorp Altena...

2 Delicatessen uit het Tolnerbosch

Net als bij Foxwolde verder noordelijk langs het Peizerdiep zit er ook bij Altena potklei vlak onder de oppervlakte. Potklei laat vrijwel geen water door. Het had tot gevolg dat het gebied een groot deel van de tijd vrijwel onbegaanbaar

was. Lange tijd was het gebied in gebruik als weidegrond. Halverwege de negentiende eeuw hebben de Peizer boeren er op grote schaal bossen aangelegd. Ze kregen de naam Altenasche Bosschen.

Economisch gezien is het bos waarschijnlijk nooit een groot succes geweest. Een van de weinigen die er een redelijke boterham wist te verdienen, was een eeuw geleden ene Geert Buring. Deze mocht 's winters in het bos lijsters vangen. In één winter tijd ving Buring er vele honderden in stroppen van paardenhaar. Hij lokte ze met lijsterbessen die hij in het voorjaar verzamelde en in een kist met wit zand bewaarde. De vogels werden als delicatessen voor een dubbeltje per stuk in de stad Groningen verkocht. Als voorgerecht had je

twee lijsters per persoon nodig, als hoofdgerecht het dubbele aantal. De Vogelwet van 1912 maakte een eind aan de lijstervangst. Er is niet veel meer over van de vroegere Altenasche Bosschen. De route brengt u door een bosje dat in de volksmond 'Tolner's bossie' heet. In dit Tolnerbosch liggen nog steeds oude drinkdobben uit de tijd van vóór de bosaanleg.

[BOS, POTKLEI, WOLD](#)

3 Het tragische einde van het Bunnerveen

Als u hier het pad naar links een eind op loopt, komt u bij een restant van het voormalige Bunnerveen. Aan het eind van de negentiende eeuw kwam een deel ervan in bezit van dominee Aptrood uit Leek. De ondernemende zielenherder liet door het veen een vaart richting Altena graven om zijn turf af te voeren. De naam Vaartweg herinnert er nog aan. Het project van dominee Aptrood bleek zakelijk geen succes. Begin vorige eeuw vond er een soort uitverkoop plaats aan boeren uit de omgeving. Ze kochten perceeltjes turfland om er voor eigen gebruik brandstof te spitten. Smalle paden leidden over de boomloze vlakte naar de veenputten. De paden droegen namen

als 'Doemnie's weggie' (doemnie = dominee) en 't Rowolmer weggie' (Rowol = Roderwolde). Deze kleinschalige ontginning langs de randen maakte van Bunnerveen een voor Drentse begrippen uniek hoogveengebied met een grote ongerepte kern. Een bijzonder gebied waar bijvoorbeeld korhoenders zich tot ver na de oorlog prima thuis voelden. Helaas zorgde de landhonger van de moderne landbouw er na de Tweede Wereldoorlog voor dat ook het Bunnerveen niet aan ontginning wist te ontkomen. In 1956 werd besloten tot de Ruilverkaveling Peize-Bunne. Begin jaren zestig werd 450 hectare Bunnerveen ontgonnen. Slechts zo'n 70 hectare bleef uiteindelijk gespaard, waaronder dit restant van het Bunnerveen dat eigendom van Natuurmonumenten is,

BONGEVEEN - FOTO: BERTIL ZOER

en - verder naar het zuiden - het Bongeveen van Het Drentse Landschap. Terwijl de bulldozers het Bunnerveen aan het vlak schuiven waren, besloot de Nederlandse regering in 1961 een eind te maken aan het ontginnen van woeste grond. Het Bunnerveen werd de laatste grote veldontginning in Nederland...

[TURF, HEIDEONTGINNING, VEENVORMING](#)

De ontginning van het Groote Veld

Waar het fietspad de Lieverseweg kruist, is de ontginningsgeschiedenis van dit gebied fraai afleesbaar. We hebben het voormalige Bunnerveen inmiddels verlaten en zijn op wat hoger gelegen leemgronden terecht gekomen.

Het land links van het fietspad werd in de loop van de negentiende eeuw ontgonnen door de boeren van Lieveren. De percelen zijn op het dorp Lieveren gericht. Het zijn vooral smalle weilandjes, vaak van elkaar gescheiden met houtwalletjes.

Ten noorden van de Lieverseweg lag het Groote Veld. De gemeente Peize heeft het in de Eerste Wereldoorlog in kavels van ongeveer vier hectare uitgegeven aan inwoners van Altena. Zo wilde de gemeente hen helpen om zich aan

hun armoedig bestaan te ontworstelen en een nieuw leven als boer op te bouwen. De nieuwe bedrijfjes waren echter te klein om van te bestaan. De kersverse boeren moesten hun inkomen aanvullen met verdiensten als melkrijder, boerenknecht of als seizoenarbeider op de suikerfabrieken van Hoogkerk.

FOTO: SAKE ELZINGA

Ten zuiden van de Lieverseweg lag het Duivenbroek. Het werd in de loop van de tijd ontgonnen door boeren uit Roden. Als na enkele jaren een kavel groot genoeg was om er een bedrijf op te vestigen werd de kavel verhuurd of verkocht. Meestal kwamen er boeren van elders terecht die er zelf een boerderij bouwden.

Zowel de 'kolonisatie' op initiatief van de gemeente Peize als de projectontwikkeling

door de Roder boeren zorgde ervoor dat Altena
ging groeien en dat het gemeentebestuur
besloot om daar de nieuwe school te bouwen.

HEIDEONTGINNING

Halverwege de negentiende eeuw lag tussen de dorpsgebieden van Lieveren en Peize het ongerepte Groote Veld. Opvallend op de topografische kaart uit 1872 is de lappendeken van akkers en weilanden aan weerszijden van de dijkjes ten westen van Peize. Ten zuiden van de 'Altenasche Boschen' is duidelijk te zien dat Dominee Aptrood nog geen bemoeienis met het Bunnerveen had.

START

28

KAART

5 Lieversche Diep ontsnapte aan normalisering

Het Lieversche Diep maakt onderdeel uit van het stroomgebied van het Eelderdiep en het Peizerdiep. De naam Lieversche Diep krijgt de beek op de plaats waar het Groote Diep en het Oostervoortsche Diep tussen Langelo en Lieveren samenkomen.

De aanwezigheid van het landgoedbos van Mensinge zorgde ervoor dat het diepje daar twee kilometer lang tot de stuw die we hier passeren, min of meer zijn gang mocht blijven gaan. Voorbij de stuw vervolgt het Lieversche Diep zijn weg als Oude Diep en Peizerdiep in rechte lijn naar het noorden.

[BEEKDAL, NATUURONTWIKKELING](#)

FOTO: HANS DEKKER

START

29

KAART

5 Sterren in het bos

Aan de overkant van het Lieversche Diep loopt u door het Sterrebos dat onderdeel uitmaakt van de bossen van het landgoed Mensinge. Bij een zware najaarsstorm in 1972 zijn hier enkele eiken omgewaaid. Staatsbosbeheer telde bij één van die reuzen 265 jaarringen. Een rekensommetje leert dat de boom uit 1707 zou stammen, dat wil zeggen uit de tijd dat de Van Ewsums van Mensinge besloten om dit deel van hun landgoed te bebossen.

FOTO: MINTE MULDER

Naar de mode van die tijd werd het bos destijds als een sterrenbos aangelegd. Langs de lanen kwamen eiken en beuken te staan. In de plantvakken werd voornamelijk naaldhout aangeplant dat om de zoveel jaar 'geoogst' werd.

Op de [routekaart](#) is die vorm met rechte paden vanuit een middelpunt aan het begin van het bos (onder punt 7) nog goed te herkennen evenals de ster van paden middenin het bos.

7 Kasteeltje in het water

De eerste keer dat de naam Mensinge in de oorkonden opdook, was in de jaren 1381-1383. Steven Zighers had toen het 'Mensinge-goet' in leen van de bisschop van Utrecht. Een eeuw later kwam Mensinge in handen van de machtige Groninger jonker Onno van Ewsum die het huis 'uitermatelijcken costelijk' tot buitenverblijf liet verbouwen. In 1646 kwam Mensinge op de lijst van Drentse havezaten.

FOTO: HANS DEKKER

Daarmee traden de Van Ewsums toe tot de Drentse Ridderschap. Tot het begin van de achttiende eeuw bleef Mensinge eigendom van de familie Van Ewsum. In 1727 kwam het huis in handen van Ida Elisabeth Ripperda die het zijn huidige vorm gaf. In 1818 werd de familie Kymmell eigenaar van Mensinge die er tot 1985 bleef wonen. In dat jaar kocht de toenmalige gemeente Roden de havezate en liet het gebouw grondig restaureren.

FOTO: GERARD DE VRIES

Het [museum Havezate Mensinge](#) gunt u graag een kijkje in het leven van de Drentse adel op het platteland in vroeger eeuwen.

Het koetshuis naast de ingang is tot galerie verbouwd en in de voormalige koetsierswoning is een restaurant gevestigd.

Meer informatie over Mensinge en het Mensingebos staat in de Knapzakroute Lieveren-Roderesch.

[HAVEZATE](#)

8 Natte voeten op De Weehorst

Ter hoogte van de brug bij boerderij De Weehorst krijgt het Oude Diep de naam Peizerdiep. De naam Weehorst wordt wel eens in verband gebracht met de dodelijke veeziekte wee of weede. Koeien konden deze ziekte oplopen als ze op weiland liepen dat onder water stond. Het woord horst wordt in Drenthe algemeen gebruikt voor een zandkop, een hoger gelegen gebied in een beekdal.

De Weehorst bestond reeds in de zestiende eeuw. Het erf was toen eigendom van de familie Van Mepsche waarna het door vererving in handen kwam van het Barraconvent in Burgum. Later hoorde De Weehorst samen met andere bezittingen van het Friese klooster, zoals het Tichelwerk verderop langs het Peizerdiep bij Foxwolde, bij de ruil die Johan van Ewsum van Mensinge tot stand wist te brengen.

In 1559 ruilde het Barraconvent zijn bezittingen in Noord-Drenthe met de heer van Mensinge tegen een hof in het vlakbij Burgum gelegen

FOTO: ROELOF HUISMAN

dorp Dantumawoude. Ter hoogte van De Weehorst kwam het Peizerdiep onder invloed van de zee. Hier stagneerde de afvoer van het water en begon het beekdal zich te verbreden. De Weehorst stond 's winters regelmatig op een eilandje in een eindeloze watervlakte. In 1917 werd het waterschap De Weehorst opgericht om de wateroverlast in dit deel van het Peizerdiepdal aan te pakken. Men had er vooralsnog weinig succes mee. Pas toen het diep rond 1958 gekanaliseerd werd en opgesloten werd tussen kaden, kwam er een eind aan de problemen.

Ten noorden van Peize ligt sinds 2010 een nieuwe natuurgebied De Onlanden. Het credo voor dit project luidde 'Natte natuur voor droge

FOTO: HANS DEKKER

voeten'. Het gebied is ruim 2500 ha groot en combineert de functies van natuur én waterberging. Grondwaterstanden kunnen weer meebewegen met de waterpeilen in het Eelder- en Peizerdiep.

[GROENLAND](#)

9 Over de Peizer dijken

De route brengt u over de Scharenhulse Dijk en de Oude Paardendijk. Dankzij dit soort dijkjes konden de Peizenaren het Klunderveen betreden en de grond ontginnen. Dit proces begon in de late middeleeuwen. Zeker voor Drentse begrippen was in de buurt van Peize al vroeg sprake van een intensief grondgebruik. Dankzij de natuurlijke hoogteverschillen in het terrein ontwikkelde het ontgonnen Klunderveen zich

tot een lappendeken van grasland, bouwland en hakhout. De hogere zandkoppen kwamen als bouwland in gebruik, de lagere delen als grasland en op de natste delen plantte men bos.

Na de oorlog werd veel bouwland voortaan als grasland gebruikt en trad er net als elders een flinke schaalvergroting op. Gelukkig echter heeft het Klunderveen zijn oorspronkelijke kleinschaligheid weten te behouden. Hier en daar liggen de oude bouwkampjes nog tussen de houtwallen.

12 De Heren van Peize

In het natte Noord-Drentse land waren destijds alleen de hoogste ruggen in het beekdal van het Eelderdiep en Peizerdiep geschikt voor bewoning. In de twaalfde eeuw werden de dorpen Eelde en Peize voor het eerst genoemd. De oudste vermelding van Peize was in het jaar 1165. Toen werd het als Pedge genoteerd. Er bestaan in totaal zo'n twintig verschillende notaties van de dorpsnaam. De eerste die het meest op de huidige naam leek, was Peyze aan het begin van de veertiende eeuw. De namen Pedge zou zijn afgeleid van 'ped-eggia', hetgeen zoveel betekent als 'gelegen aan de

rand van het moeras'. Voor de Drentse dorpen Peest en Pesse gaat waarschijnlijk dezelfde naamsverklaring op.

De ligging van Peize in de relatieve nabijheid van de stad Groningen heeft ervoor gezorgd dat de geschiedenis van het dorp nogal afwijkt van die van een doorsnee Drents dorp. Een goed voorbeeld van dat stedelijke stempel is de hopteelt. De aanwezigheid van de grens en de behoefte om deze te verdedigen zorgde ervoor dat anders dan op de meeste plaatsen elders in Drenthe de adel hier een stevige vinger in de pap kreeg. De opeenvolgende heren van het Huis te Peize hadden een positie in de dorpsgemeenschap die weinig ruimte liet voor de in Drenthe gebruikelijke boerendemocratie. Typerend is dat de scheiding van de gemeenschappelijke gronden die elders in Drenthe doorgaans pas in de negentiende eeuw actueel werd, in Peize reeds in 1577 een feit was. Bekende namen van Heren van Peize waren Lewe, Ripperda en De Coninck. In de boerderij Brinkweg 2, die in 1818 op de plaats van de oude havezate werd gebouwd, werd een oude gevelsteen ingemetseld met onder andere het wapen van de familie De Coninck. Het Huis te Peize heeft tot het begin van de

HUIS TE PEIZE: BRON DRENTSARCHIEF

19e eeuw midden in het dorp gestaan. Het stond achter de huidige boerderij Brinkweg 2. De havezate telde achttien vertrekken en was daarmee een van de grootste 'huizen van stand' in Drenthe. Het had een eigen brouwerij en een distilleerderij.

[BOERMARKE, HAVEZATE](#)

12

Het hoppige verleden van Peize

Boven de voordeur van het voormalige gemeentehuis van Peize (Raadhuisstraat 1) ziet u op een gevelsteen het oude gemeentewapen met daarop - in de officiële heraldische termen - *'in azuur een gouden hopbel - gestengeld en met twee blaadjes van hetzelfde'*.

In de zestiende en zeventiende eeuw was de teelt van hop een belangrijke bron van inkomsten voor de Peizer boeren. Zelfs de schoolmeester kreeg een deel van zijn loon in de vorm van hop uitgekeerd. Op alle tachtig boerderijen van het dorp werd hop verbouwd. De brouwerijen van de stad Groningen waren voor een belangrijk deel afhankelijk van de aanvoer van de Peizer hop. Hop verbeterde de houdbaarheid van het bier. Ook gaven de werkzame stoffen uit de hopbel een wat bittere, 'hoppige' smaak aan het bier. Bier was in die tijd de volksdrank nummer één. Het water was doorgaans te verontreinigd met ziektekiemen om het zo maar te drinken. In de zeventiende eeuw dronk de Nederlander gemiddeld 400 liter bier per jaar, ofwel - in moderne 'maten' - een kratje bier per persoon per week... Het verbouwen van hop was een teelt met veel risico's. Je kon er als boer het ene jaar flink mee verdienen, maar voor hetzelfde geld mislukte de oogst het volgende jaar volledig.

Bovendien had je voor de teelt van hop vier keer zoveel mest nodig als voor het verbouwen van graan en van een mestoverschot was toen bepaald geen sprake. Hopteelt is voor de Peizer

boeren altijd een interessante bijverdienste geweest naast het reguliere boerenbedrijf. De hopkampjes van Peize lagen aan de rand van het dorp. De planten werden geteeld in zogeheten hopkuilen. De hopranken bonden de boeren op met pitrus aan vier lange houten staken die als een soort wigwam boven de kuil

stonden. In 1654 telde de belastingontvanger rond Peize maar liefst 87.340 hopkuilen (waarover men belasting moest betalen), ofwel meer dan duizend planten per erf.

De komst van thee en koffie zorgden er in de loop van de achttiende eeuw voor dat de bierconsumptie enorm afnam. De boeren in Peize moesten naar andere teelten omkijken. De meesten zaaiden hun hopkampjes voortaan in met rogge.

IVN-vrijwilligers onderhouden bij de Hoppekampweg in het noorden van het dorp een hoptuin waar ze in het najaar hun hopbellen oogsten. Als u zomers de Knapzakroute loopt, is de tuin een kijkje waard.

[LANDBOUW](#)

16 Het Diakonie-Armhuis op De Pol

Ten zuiden van het dorp Peize verraden de veldnamen De Horst en De Pol dat hier vroeger sprake was van duidelijke hoogteverschillen in het landschap. De naam Horst kwamen we bij de Weehorst al tegen als zandopduiking in het beekdal. Ook bij de naam Pol was sprake van een hoogte. Deze naam echter gebruikten de Drenten voor 'bulten' in het veld of aan de rand van de es. Het is dan ook geen wonder dat de

oude weg van Peize naar Eelde via De Pol en De Horst liep om vervolgens het Eelderdiep te passeren.

In de buurtschap De Pol (de huidige Vriezerweg) werd in 1859 het Diakonie-Armhuis gesticht. Het wordt inmiddels particulier bewoond, maar heeft nog steeds de kenmerkende vorm van Drentse armhuizen: lang, smal en veel ramen. Soms boden de kamertjes onderdak aan complete gezinnen. Het armhuis werd gesticht in een tijd dat zich aan de rand van het Bunnerveen steeds meer mensen in plaggenhutten vestigden. 's-Winters, als de nood het hoogst was, verlangde menig huttenbewoner naar de warmte van het Diakonie-Armhuis en een voedzame maaltijd. De strenge huisregels van de Vader en Moeder namen ze op zo'n moment graag op de koop toe.

BRON: DRENTS ARCHIEF

Ter hoogte van de huidige N386 liep vroeger de Veenlaan het Bunnerveen in. Tot in de Tweede Wereldoorlog heeft deze plaggenhut hier gestaan.

18 De Grote Masloot, een nieuwkomer in Peize

We passeren de Grote Masloot, een kaarsrecht afwateringskanaal dat in de volksmond het 'Knaoltie' genoemd wordt. Sinds de ruilverkaveling Peize-Bunne in de jaren vijftig en zestig watert de Grote Masloot op het Peizerdiep af. Vroeger liep het diepje om Bunne heen oostwaarts naar het Eelderdiep. Het was dezelfde ruilverkaveling die destijds een eind maakte aan het grootste deel van het Bunnerveen. De Masloot is onderdeel geworden van het

FOTO: HET DRENTSE LANDSCHAP

totale herinrichtingsplan voor meer waterberging in Noord-Drenthe. Overstromingen zoals in 1998 waarbij het Groninger Museum blank stond, zijn daarmee voorlopig verleden tijd.

[RUILVERKAVELING](#)

19 De Postema-woningen aan de Boerlaan

Vroeger liep de Boerlaan vanuit de Oude Veld-
dijk het Bunnerveen in. Het streekje is waar-
schijnlijk het oudst bewoonde stuk van Altena.
Ook hier stonden tot in de jaren twintig van de
vorige eeuw nog plaggenhutten. In die jaren
kwam hier een randveenontginning op gang.
Gaandeweg 'versteenden' de meeste plaggen-
hutten tot keuterboerderijtjes. Plaatselijk aan-

nemer Postema bouwde als een soort project-ontwikkelaar een aantal woningen die tot op de dag van vandaag de Postema-woningen genoemd worden. Ze staan vooraan op de Boerlaan. Bij een aantal ervan is de oorspronkelijke vorm nog goed herkenbaar.

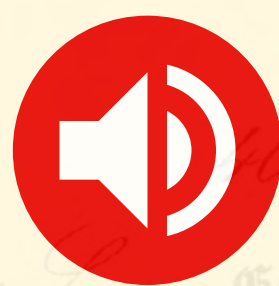
BRON: DRENTS ARCHIEF

Zomerkoninkjes

De bosaardbei (*Fragaria vesca*) is in Drenthe een zeldzaamheid. Dat ligt niet zo zeer aan het gebrek aan bossen in Drenthe als wel aan de hoge eisen die het plantje aan zijn bosbodem stelt. De bosaardbei houdt van grond die rijk is aan goed verteerde humus, kalk of kleibestanddelen. De meeste Drentse bossen zijn te arm voor het aardbeitje.

Luister naar het hele verhaal

Colofon

Teksten: Bertus Boivin

Route advies: Roelof Huisman, Tea Snippe (BOKD)

Cover illustratie: Marcel Leuning

Projectcoördinatie: Hanna Schipper
(Het Drentse Landschap)

Topografie: ArcGIS online en Kadaster/OpenStreetMap

Vormgeving: Smartmobiletour.nl

Deze digitale knapzakroute is mede mogelijk gemaakt door:

Recreatieschap Drenthe

Gemeente Assen

gemeente Tynaarlo

G E M E E N T E

N O O R D E N V E L D

Gemeente Westerveld

G E M E E N T E
MIDDEN-DRENTHE

provincie Drenthe

START

47

KAART

Knapzakroutes

Heeft u genoten van deze wandeling en wilt u nog meer onbekende paden ontdekken?

Download meer routes via

www.eindjeomindrenthe.nl

en kijk voor aanvullende informatie op

www.knapzakroutes.nl.

Volg ons op:

Het Drentse Landschap

